Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

№ 26. Lördagen den 29 Juni 1872.

Våra verkliga statsutgifter.

Vid behandlingen af statsutskottets statsregleringsmemorial under sistlidne riksdag i Andra kammaren yttrade en framstående statsman, f. d. chef för finansdepartementet, en anmärkning, som förtjenar allt afseende i ett land hvars statsinkomster lemna årliga öfverskott öfver utgifterna, hvilka till samman med en ganska måttlig upplåning användas till produktiva företag, nemligen till utsträckning af statens jernvägslinier och följaktligen till ökande af statens behållna kapitalförmögenhet. Det är under sådana omständigheter något ogentligt att tala om en statsbrist eller statsfyllnadssumma af omkring 10 millioner, hvarigenom utländingarne skulle kunna tro att svenska statens utgifter med så mycket öfverskrida dess inkomster; och det blir så mycket mer missledande, som den officiella tidningen för några dagar sedan berättade oss, att det hittills till riksgäldskontoret influtna öfverskottet af 1871 års statsinkomst uppgår till ett belopp af 7 millioner rdr, samt att i afräkning å motsedt öfverskott af 1872 års beräknade statsinkomster en million redan blifvit från statstill riksgäldskontoret levererad, hvarjemte stora summor af undsättningsmedel, hvilka utlemnades till följd af 1867—69 årens missväxter, blifvit återbetalta, så att »vid sådant förhållande torde någon vidare försäljning af de fonderade statsobligationer, emot hvilka för statens jernvägsbygnader ytterligare erforderliga medel få af riksgäldskontorets styrelse upplånas, åtminstone ej under den närmaste framtiden vara att förvänta».

En af våra större tidningar har äfven anmärkt en annan omständighet i vår statsreglering, som är egnad att missleda begreppen om statens hushållning. När man säger att 1873 års statsreglering slutar på en utgiftssumma af något mer än 57 millioner, så får man icke föreställa sig att, med afräknande af den million som ingår årligen från statsdomänen, nemligen skogar och kungsgårdar, allt det öfriga utgår från folket i form af skatter. Staten drifver nemligen vissa stora industrier, såsom jernvägs-, post- och telegrafinrättningar, äfven som fyrar och båkar, hvarmed allmänheten betjenas mot en betalning som ingår såsom en statsinkomst, hvilken för 1873 beräknas till mer än 14 millioner, och hvilkas motsvarande trafikkostnader på samma sätt öka utgifterna. Till detta slags inkomsttitlar böra äfven räknas bötesmedlen, hvilka med sitt belopp minska utgifterna för rättsvården. Vill man nu med säkerhet veta hvad svenska medborgare betala till samhällets upprätthållande, böra alla dessa poster frånräknas, men deremot tilläggas alla sådana utgifter som icke synas i statsbudgeten, indelningsverket, fattigvården, kommunalskatterna och folkskolans underhåll, presterskapets aflöning och den ecklesiastika bygnadsskyldig-

heten, gästgifveri-, skjuts- och vägunderhållet, bygnad och underhåll af tingshus och häradsfängelser, jemte några mindre s. k. ovissa besvär, som hufvudsakligen hvila på jordbruket. Antaga vi tills vidare att dessa samtliga skatter, hvilka för samhällets ändamål utgå direkt från landsting, kommuner och enskilde utan att synas i statsräkenskaperna, till tjugo millioner rdr, men deremot till de ofvannämda 14 addera först den million som utgöres af arrende- och skogsmedel samt vidare de fem millioner hvilka för nästa år äro anslagna till fortsättning af statens jernvägsbygnader, hvilka följaktligen komma att öka statens kapitalförmögenhet och af detta skäl icke kunna räknas till de löpande utgifterna, så finna vi att hvad som afdrages från budgeten ungefär motsvarar de der icke synliga statsutgifterna, så att statsregleringssumman i alla händelser någorlunda motsvarar beskattningen, och alla samhällets bördor stanna vid en summa af 59 à 60 millioner, hvilket gör omkring 15 rdr på person af hela folkmängden, ett mycket ringa belopp i förhållande till främmande staters utgifter, hvaraf de flesta uppgå till det dubla och tredubla, och endast i Norge något litet understiga det nyssnämda procentförhållandet. I England utgöra till exempel statsutgifterna omkring 1,300 mill. eller omkring 40 rdr på person, utom 720 millioner lokala taxor eller *rates*, hvilka nästan utan undantag utgå från den fasta egendomen.

Om vi nu efter ofvan antagna grundsats, att ur statsbudgeten utesluta sådana poster som bero på en affärsrörelse, hvilken skulle bedrifvas af enskilde, i fall den icke blifvit öfvertagen af staten, uppställa statsverkets för 1873 beräknade inkomster, så erhålla vi i runda tal följande från folkets direkta eller indirekta skattebidrag härflytande intrader:

Ordinarie inkomster.

Ränta och tionde	rdr	6,087,800.
Bergverkstionde	»	93,000.
Inkomster som bero af indelningsverket, vakans- och trosspassevolansafgiften	»	538,400.
Kontrollstämpelmedel . . .	»	12,000.
Extra uppbörd	»	62,800.
Mantalspenningar	»	575,000.
Summa	rdr	7,369,000.

Extra ordinarie inkomster.

Tullmedsl	rdr	14,600,000.
Stämpelpappersmedel . . .	»	1,350,000.
Bränvinstillverkningsafgift	»	11,200,000.
Hvitbetssockertillverkningsafgift	»	16,000.
Summa	rdr	27,166,000.
Eller tillsamman Ordinarie och Extra ordinarie inkomster	rdr	34,535,000.

Härvid måste likväl märkas en annan oegentlighet i uppställningen af statsfinansen, hvartill intet annat land torde förete något motstycke. Af den vid 1873 års slut beräknade statsbristen rdr 10,100,000 skola fyllas genom upplåning rdr 7,500,000 och genom bevillning rdr 2,600,000. Men nu är bevillningen ovilkorligen en skatt, och dertill den naturligaste af alla. Om vi alltså lägga dessa rdr 2,600,000 till de föregående rdr 34,535,000, så erhålles en totalsumma af rdr 37,135,000. Denna siffra uttrycker alltså svenska folkets i statsräkenskaperna synliga skatter, sådana de blifvit af detta års riksdag beräknade för 1873.

Vi hafva i det föregående antagit att de öfriga samhällsbördorna uppgå till omkring 20 millioner; de äro naturligtvis alldeles omöjliga att närmare beräkna i anseende till den ofullständighet som ännu förefinnes i de finansiella delarne af vår officiella statistik. Lättast att utröna är kostnaden för indelningsverket. I en af bilagorna till kongl. maj:ts proposition om försvarsverket vid sistlidet års urtima riksdag beräknas den samfälda roteringskostnaden för hela knekte- och båtsmanshållet till icke fullt 3,980,000 rdr, och lägger man dertill sådana mindre utgifter som visserligen äro mer eller mindre frivilliga men hvilka ändå knappast någon rust- eller rotehållare kan undandraga sig, så torde man, utan att komma allt för långt ifrån sanningen, kunna antaga kostnaderna för roterings- och rustningsbesväret till jemna 4 millioner.

Den utgift som dernäst torde kunna med någorlunda noggrannhet bestämmas är fattigunderhållet. Efter de sista femårsberättelserna, hvilka vi ega fullständiga, nemligen för qvinqvenniet 1861—65, skulle denna skatt hafva utgjort omkring 4 millioner. Under de tre svåra missväxtåren har denna tunga naturligtvis väsentligt stigit, men då endast en del af konungens befallningshaf-

vandes berättelser för den sista femårsperioden hittills inkommit, så är det omöjligt att ännu deröfver anställa någon beräkning. Taga vi exempelvis ett af de folkrikare länen, såsom Malmöhus, finna vi af den sista berättelsen fattigvårdsutgifterna, för en befolkning af något öfver 300,000 personer, hafva utgjort lägst 392,371 och högst 551,964 rdr, eller i medeltal något öfver 500,000 rdr. Jemföra vi motsvarande siffror för några af mellersta delarne af riket, så finna vi ungefär enahanda proportion mellan utgifterna för de särskilda åren, och det torde ej vara alldeles för mycket vågadt att antaga beloppet för hela riket af fattigförsörjningskostnaden under den sista femårsperioden till omkring 5 millioner rdr i årligt medeltal.

Försök hafva varit gjorda från myndigheternas sida att erhålla uppgifter om de särskilda kommunernas utgifter och inkomster, liksom öfver deras tillgångar i kapital och fast egendom, men utan att hittills föra till målet. Detta kan likväl icke vara omöjligare än i våra grannländer, der sådana räkenskaper årligen ingifvas till statsdepartementen, och det synes kunna fordras att hvarje kommunalstyrelse årligen insänder till konungens befallningshafvande en afskrift af sina ekonomiska redogörelser. I den nya femårsberättelsen från Örebro län finnes verkligen en tabell med öfverskriften »Kommunalfinanser» för länets socknar, ehuru några af uppgifterna synbarligen bero på något missförstånd, andra deremot helt och hållet saknas. Äfven så har landshöfdingeembetet i Kopparbergs län meddelat uppgifter öfver »kommunalbeskattningen», i hvilka dock, att döma efter de ofantliga summorna — för enstaka socknar 35 à 38,000 rdr — presterskapets aflöning och alla andra ecklesiastika onera måste vara inberäknade. Man kan emellertid efter analogi räkna sig till åtskilligt. Taga vi till exempel afgifterna för folkskoleväsendet, så stämma de här meddelade detaljerade uppgifterna temligen noga öfverens med hvad vi ur annan källa veta om denna utgiftstitel, och vi kunna då, utan fara att begå allt för stora misstag, antaga att underhållet af folkskolorna, inberäknadt nybygnader och reparationer af skolhus jemte anskaffande af undervisningsmateriel, kostar kommunerna omkring 4 millioner rdr om året. Kommunalskatterna på landet utöfver fattigvården äro i allmänhet icke betydliga och tyckas jemte aflöningar till fjerdingsmän, barnmorskor o. s. v. uppgå för hela Örebro län till icke fullt 50 öre person, hvilket för hela landet skulla utgöra omkring 2 millioner rdr. Öka vi för städernas skull denna siffra med 50 proc., hvarvid likväl måste anmärkas att en stor del af städernas kommunalbudget utgår för produktiva ändamål, gaslysning, vattenledningar, hamnars anläggning o. d., så torde vi kunna upptaga hela denna del af beskattningen till omkring 2½ million rdr.

Efter åtskilliga beräkningar, som varit på något olika grunder uppgjorda, skulle skjuts- och väghållningstungan kunna uppskattas till omkr. 2½ millioner; lägga vi dertill några andra besvär, som hvila på jordbruket, kurhusafgifter m. m., så är det icke osannolikt att dessa skattetitlar sammanlagda uppgå till 3½ millioner, den obetydliga landstingsskatten, som icke uppgår till fulla 200,000 rdr, deri inbegripen.

Vi hafva nu genomgått i det närmaste all den beskattning som hvilar på det svenska folket utan att synas i statens räkenskaper. En enda titel återstår ännu, nemligen utskylderna till presterskapet, och denna är tills vidare den svåraste att med någon sannolikhet beräkna, innan de ännu pågående löneregleringarna blifvit afslutade, hvilket, så vidt vi känna, icke är fallet för något mera stift än Visby. För Gotlands län, som dermed sammanfaller, utgår, på en befolkning af 54,000 personer, af kommunerna 28,928 kubf. af s. k. tertialtionde, förutom penningar till kanske 4,000 rdr, utgörande till samman omkring rdr 1,25 på personen. Den enda af de öfriga finansberättelserna som innehåller någon ting om samma sak är den för Örebro län, som för 57 socknar uppgifver ett belopp af 136,680 rdr användt till »presterskapets och kyrkobetjeningens aflöning». Granskar man emellertid de särskilda posterna, så kommer man till den föreställningen att kronotionde och donationsmedel, förmodligen äfven prestgårdarnes afkastning, äro i vissa af uppgifterna inbegripna. Antaga vi för hela landet 3 à 4 millioner rdr, så är det sannolikt icke för litet, och sammanlägges nu detta belopp med de ofvan angifna, så erhålles just den summa af något mer än 20 millioner, hvilken vi förut borträknat

från statsregleringssumman, och totalvärdet af beskattningen stannar vid omkring 60 millioner.

Uppställa vi nu efter samma grunder som förut, nemligen med uteslutande af jernvägstrafik-, post- och telegrafmedlen, statsverkets utgifter, så erhålla vi för

Första hufvudtiteln, hofhållningen, med tillägg af kungliga familjens från riksgäldskontoret utgående ränta	rdr	1,717,000.
Andra, rättsväsendet . . .	»	2,600,000.
Tredje, ministerstaten . .	»	600,000.
Fjerde, landtförsvaret . .	»	14,600,000.
Femte, sjöförsvaret	»	5,938,000.
Sjette, civilväsendet . . .	»	4,000,000.
Sjunde, finansväsendet . .	»	4,500,000.
Åttonde, kyrkan och bildningsanstalterna	»	6,200,000.
Nionde, pensions- och indragningsstaten	»	2,000,000.
Summa utgifter i runda tal	rdr	42,155,000.

Till att fylla skilnaden mellan denna utgiftssumma, hvilken förökas med omkring 7 millioner rdr räntor och annuiteter så väl å jernvägslånen som några andra förbindelser, som kostnader för riksdagen och några andra mindre utgiftsbelopp, finnas i första rummet inkomsterna af statens egendom, vidare öfverskottet af jernvägsmedlen öfver trafikomkostnaderna, hvilket öfverskott nu mera uppgår till emellan 3 och 4 millioner rdr, derefter vinsten af riksbanken för 1870, hvaremot sista årets vinst blifvit öfverlemnad till riksbanken att för dess räkning reserveras, vidare kapital- och räntebetalningar å lån, som blifvit till vissa ändamål beviljade, och slutligen en del af de öfverskott å statsverkets inkomster för 1871, hvilket öfverskott blifvit i kongl. maj:ts proposition beräknadt till nära 8 millioner rdr. Att vi bland tillgångarna upptagit äfven kapitalbetalningar å lån i riksgäldskontoret, kan synas något oegentligt, såsom innebärande den förutsättningen att staten skulle använda sina kapitaltillgångar att fylla sina löpande behof, men dels är den sålunda beräknade amorteringsprocenten i sig sjelf ganska obetydlig, dels motsvaras den af andra utgiftsposter, som tillskynda staten fördelar, bland hvilka vi endast nämna anslagen för aflösningen af Öresunds- och Scheldetullarne, för att icke tala om den betydliga amorteringen å jernvägslånen, hvarigenom staten småningom får sina jernvägslinier ograverade, och hvilken under 1870 utgjorde 1,040,560 rdr, utom tillväxten af de särskildt afsatta amorteringsfonderna.

En af våra större tidningar har i sin riksdagsöfversigt beklagat sig öfver den trassliga och svårfattliga affärsuppgörelsen mellan stats- och riksgäldskontoren, och rent ut misströstat om att dermed komma till rätta. Vi medge mycket gerna att denna räkenskap är mera invecklad än det vore önskligt och kanske äfven behöfligt. Mycket af denna dunkelhet är en följd deraf att många anslag anvisas att utgå redan under det löpande året, hvaremot äfven intrader, som påräknas för det ena året, ingå först under det följande. Vi anmärka dervid också, att den vid statsutskottets memorial, angående den verkställda statsregleringen samt anskaffande af de för bestridande af riksgäldskontorets utgifter erforderliga medel fogade »Förslagsberäkning öfver riksgäldskontorets inkomster och utgifter från den 28 april 1872 till 1873 års slut», endast är ett vanligt kassaförslag, i hvilket en massa af balanser, behållningar och brister stå både på debet- och kreditsidan, och som följaktligen icke egentligen angår statens affärsställning, ehuru den för delar deraf kan vara ganska upplysande, utan hufvudsakligen är en tablå öfver liqvidterminer.

Sedan vi i det föregående betraktat statens inkomster och utgifter i klump, och dervid funnit att utgifterna ökats med något öfver 5 millioner rdr mot det föregående året, men inkomsterna, i anseende till de stora skattenedsättningarne, endast med omkring $1\frac{1}{2}$, skola vi kasta en hastig blick på statens kapitalställning i förhållande till det föregående året. Vi återvända då till revisionsberättelsen öfver riksgäldskontorets förvaltning under 1869, hvaraf vi finna att denna penninganstalt då hade en tillgångarne öfverskjutande skuld af något öfver 82 millioner rdr; men då på jernvägsbygnader för statens och enskildes räkning blifvit från 1855 till oktober 1870 af statsmedel använda sammanlagdt något mer än 112 millioner, hvaraf till enskilda jernvägsbolag hade utgått något öfver 16 millioner, så visar skilnaden, omkring 96 millioner, den sum-

ma som inom samma tid blifvit använd på stambanorna. Om vi nu från detta belopp draga den nyssnämda skulden 82 millioner, så utvisar skilnaden, omkring 14 millioner, det belopp som Sverge då hade ograverad i sina jernvägslinier, eller med andra ord den summa hvarmed vi, sedan statsjernvägarne började anläggas, förökat vår nationella kapitalförmögenhet.

Efter den på något förändrade grunder uppställda beräkning som 1871 års statsutskott, innan ännu 1871 års hufvudbok var afslutad, framlade för riksdagen, utgjorde vid 1870 års början det belopp hvarmed riksgäldsverkets skulder öfverstego dess fordringar och öfriga tillgångar nära 90 millioner, eller på siffran rdr 89,872,583: 12, en summa som det förrättade bokslutet modifierade till rdr 89,809,817: 09. Vid 1871 års slut har dock, enligt detta års statsutskotts berättelse om riksgäldskontorets ställning, denna passiva åter blifvit minskad med något öfver 3 millioner, eller till rdr 86,672,029: 39, under det att det på statens jernvägar nedlagda kapitalet hade blifvit ökadt med omkring 3 millioner eller till något öfver 99 millioner. I alla händelser blir då den ograverade delen af statens jernvägar, eller den staten deri behållna kapitalegendomen mer än 12 millioner rdr. Verkningarne af förra och innevarande års stora statsöfverskott komma först att visa sig 1874, då icke blott 9 millioner ytterligare blifvit använda på fortsättningen af statens egna jernbanebygnader och åstadkommandet af ett bredspårigt system på en enskild bana, Vexiö—Carlskrona, utan äfven 4 millioner blifvit anvisade som lån åt enskilda jernvägsbolag, utan att upplåningarna, så vidt man nu kan vänta, blifvit i samma mån stegrade.

Det vore en alldeles orimlig förhoppning, till hvilken ingen ting berättigar oss, att det närvarande blomstrande ekonomiska tillståndet i landet skulle under en längre följd af år oförändradt fortfara. Om det också vore möjligt, hvilket det till en viss grad är, att genom ett förbättradt åkerbruk, omsorgsfullare afdikning och en förbättrad ladugårdsskötsel, förebygga riskerna af en sämre årsväxt, så ligger det helt och hållet utom mensklig makt att i längden bevara de lysande konjunkturer som undantagsvis med 50 procent och deröfver höjt prisen på våra stora stapelartiklar. Men i alla händelser är svenska statens ställning i ekonomiskt afseende så lycklig att vi kunna utan allt bekymmer möta äfven mindre lyckliga år. Under det att de allra flesta af Europas stater äro nedtyngda under bördan af ofantliga skulder, till största delen minnen af gamla och nya krig, har svenska statsverket i närvarande ögonblick ingen annan sådan skuld än en helt liten, på något mer än halfannan million, den ännu obetäckta delen af 1808 och 1809 årens krigskostnader, och denna icke nämnvärda förbindelse, hvilken riksdagen kanske just för dess obetydlighets skull icke brydde sig om att slutbetala, har staten till sig sjelf eller till riksbanken. Våra öfriga skulder, ingångna blott och bart för produktiva ändamål, medtaga till räntor och amortering, hvarigenom dessa förbindelser af sig sjelfva inom en mansålder försvinna, blott omkring tiondedelen af hela vår statsbudget, den synliga och den osynliga, eller omkring 1 rdr 50 öre på personen. Om vi jemföra denna ställning med några andra staters, så skola vi finna huru undantagsvis gynsam den är. Frankrikes nyligen uppgjorda budget slutar på omkring 2,200 millioner francs, hvaraf den perpetuella räntan på statsskulden utgör mer än en fjerdedel. Under det finansår som slutades den 31 mars 1871 hade Storbritannien en samfäld statsutgift, kolonierna oberäknade, af omkring 70 millioner pund sterling, hvaraf icke mindre än 27 gingo till ränta och någon amortering af statsskulden. På samma sätt använde det lilla Holland förlidet år af hela sin statsutgift, omkring 96 millioner floriner, nära 28 till förräntning och afbetalning af statsskulden. Mellan tredje- och fjerdedelen af hela budgeten medtages således i Europas rikaste länder af dessa improduktiva utgifter.

Men en sak som icke väcker samma tillfredsställelse är fördelningen af statsutgifterna. Lägger man till de sex millionerna på Åttonde hufvudtiteln de direkt från församlingarne utgående bidragen till presterskapets och kyrkobetjeningens aflöning samt till folkskoleväsendet, erhåller man en summa af omkring 14 millioner eller omkring en fjerdedel af samtliga synliga och osynliga statsutgifter. Denna summa är visserligen icke liten, men som den svenska

kyrkan icke, såsom i åtskilliga andra länder, har någon särskild egendom, hvarmed någon större del af dess underhåll kan bestridas, faller en nog ringa anpart på befrämjandet af folkbildningen. Öfver beloppet af civillistan är ingen ting att klaga, då den endast uppgår till omkring en trettiosjundedel af det hela, och de flesta länder hafva denna utgiftstitel ansenligt högre. Icke heller rättsvården kan anses betungande, men dervid är att märka att underdomstolarnes underhåll icke synes i de offentliga räkenskaperna, emedan städerna sjelfva aflöna sina domare och underrätterna på landet väsentligen uppehållas af de rättssökande. Af hela posten, omkring två och en half millioner, upptager fängelseväsendet tre femtedelar, och detta är onekligen mycket, då denna del af vår statsinrättning ty värr är ganska långt ifrån att motsvara tidens fordringar. På allmänna arbeten kommer ett ganska ringa belopp i förhållande till de ofantliga summor som för sådana ändamål anvisas i andra länder, och vi sakna ännu en allmän plan för reglering af vattendragen och torrläggning af för odling tjenliga vattendränkta marker, såsom den för några år sedan blifvit af landtbruksakademien föreslagen. De partiella arbeten som i denna väg företagas af enskilda bolag och kommuner, till någon del med statens understöd, motsvara icke hvad man deraf kunde hafva rätt att vänta, just i följd af bristen på system, och om äfven icke obetydliga vidder på detta sätt vinnas åt jordbruket, så återstå på många ställen, efter delvis aftappning af sjöarne, grunda vattensamlingar, som i brist på aflopp icke kunna aflägsnas och förorsaka frostländhet samt deraf följande olägenheter för jordbruket och det allmänna helsotillståndet. Deremot är intresset särdeles lifvadt för upparbetandet af kommunikationslederna, och i det afseendet kunna vi, i förhållande till vår folkmängd och våra tillgångar, mäta oss med de flesta andra länder.

Om Nionde hufvudtiteln, pensions- och indragningsstaterna, torde till samman icke vara mycket att säga. Det är nästan med förlägenhet som kongl. maj:ts regering träder inför riksdagen med bön om ett litet årligt anslag af 300 rdr, icke större än månadsarvodet för en ledamot af Andra kammaren, på det att icke enkan och barnen efter en högt förtjent skollärare, som ordentligt stupat på sin ansträngande plats, mätte lida brist på det nödvändiga. Andra kammaren, som älskar sparsamhet, afslår i vanliga fall en sådan ohemul begäran, men Första kammaren, hvars grundsatser icke äro så stadgade, har ett vekare hjerta, och är lyckan god vinner kongl. maj:t i den samfälda voteringen. Det har under de sista sex åren förekommit några ganska ömmande fall, hvilka det vore en vanära för äfven det torftigaste samhälle att icke behjerta. Men sådana poster äro både få och obetydliga, hvaremot det mesta utgör bidrag till af staten garanterade pensionskassor för dess civila och militära tjenare i högre och lägre grader. Det kan icke heller sägas att dessa få något till öfverflöd, men sjelfva principen väcker mer och mer ogillande; man vill att statens löntagare skola, liksom den enskilde, under den verksammare delen af sin lefnad sjelfva afsätta hvad de behöfva till försörjning på sin ålderdom. Grundsatsen kan kan vara riktig, endast man icke glömmer att dertill fordras en rundligare aflöning än den som staten för det närvarande består sina tjenare. Det är också en annan sak som, med mera rätt, stämmer det allmänna tänkesättet mindre gynsamt mot statspensioneringen, nemligen de nya kårer af underordnade befattningshafvare som först i nyare tider uppstått, och om hvilka man förutser att de inom kort skola ställa stora anspråk på samhällets frikostighet.

Hvad som af våra statsutgifter i det allmänna föreställningssättet torde gälla såsom den minst tillfredsställande posten är emellertid landtförsvaret. Det har varit en jargon att den svenska armén är så utomordentligt billig i förhållande till försvarsväsendet i andra länder. Detta påstående utbärdar icke en närmare granskning. I Frankrike upptager armén till lands något öfver en fjerdedel af hela statsbudgeten, i England något mer än en femtedel, i Holland omkring en sjundedel, i Spanien något derunder, och i den nya Italienska monarkien mindre än en åttondedel. Lägger man till utgifterna på Fjerde hufvudtiteln, eller 14 millioner, de 4 som indelningsverket är antaget att kosta, får man 18 millioner af 60 eller 62, hvilket är nära tre tiondedelar af det hela. Det är sant att de extra anslagen i år äro en eller annan million högre än van-

ligt, men utgifter för nya gevär, artilleri och befästningar förekomma i alla länder. Kommer så dertill att den närvarande organisationen är så godt som utdömd af både regering och representation, och endast tolereras till dess vi kunna skaffa oss något bättre, ehuru rimligtvis också dyrare, så är det icke så underligt, om en och annan tycker att vi betala för mycket för ett försvar, som ändå icke betryggar vår sjelfständighet. Flottan tar väl icke så stora uppoffringar i anspråk — icke fullt tiondedelen af det hela — men så är den trygghet vi dermed vinna också icke mycket mera värd. England betalar för sin flotta 11 millioner pund sterling eller något mer än en sjundedel, Holland omkring en tolftedel blott af sin budget. Men båda dessa länder hafva flottor af betydenhet: England den största och fruktansvärdaste som nu finnes, och Holland en för sina omständigheter ganska respektabel, medan Sverige har så godt som alls ingen. Vi tro emellertid att riksdagen skall utan ovilja göra uppoffringar för detta vigtiga vapen, så snart regeringen är i stånd att framlägga ett förslag som tillvinner sig förtroende.

Hvad vi hoppas framgå ur denna hastiga öfversigt är att beloppet af vår beskattning är ringa, och att vi äro bättre lottade i afseende på vårt finansväsende än någon annan stat i verlden, men att det vore önskvärdt, om anslagen kunde något annorlunda fördelas.

Liten bokrevy.

Ur vår tids forskning. Populära skildringar, utgifna af prof. *Axel Key* och dr *Gust. Retzius*. I. Om stenkol: deras uppkomst, utbredning och betydelse, af dr *P. T. Cleve*. Stockholm. Klemmings antiqvariat. Pris 1 rdr 25 öre.

En lång titel för en kort bok, och dertill endosserad af många namn, ehuru författaren är mer än vederhäftig att svara för sig sjelf. Vi veta ej rätt hvad som skall blifva utgifvarnes befattning, när de icke sjelfva författa: troligen att välja de ämnen som skola ingå i serien af populära vetenskapliga afhandlingar och uppgöra med författarne om deras utförande. I sådant fall hafva de gjort ett mycket godt val, då de anmodat en så kompetent man som hr Cleve att behandla ett af de ämnen som för ögonblicket hafva det största både praktiska och teoretiska intresse för oss alla.

Hr Cleves bok är en liten geologi i sammandrag, och ehuru vår litteratur nu mera icke saknar läroböcker i denna nya och hos oss föga kultiverade kunskapsart, är tillägget af så mycket större värde som det är kort, lättfattligt, grundadt på sjelfständigt studium och motsvarande vetenskapens nyaste framsteg, samt dertill försedt med utmärkta illustrationer. Liksom Darwin antager författaren att menniskan uppträdt på jorden under miocentiden, det vill säga det mellersta skiftet af tertiärperioden, och han synes dela den engelska naturforskarens åsigt om de befjädrade ödlornas ställning i naturen såsom ett öfvergångsled från reptil till fogel. Vi hoppas att hr Cleve icke måtte af sina rent analytiska arbeten blifva alldeles förhindrad att uppträda såsom geologisk författare, hvartill hans stora paleontologiska studier och hans angenäma stil göra honom särdeles väl qvalificerad.

Vi skola icke ingå på någon exposition af innehållet i denna del, då vi hoppas att den lilla skriften sjelf kommer i rätt många händer, men vi kunna icke förbigå ett litet exempel på den skarpsinnighet hvarmed naturforskaren af några få linier på en lerskifferhäll konstruerar ett stort stycke af fornverldens naturalhistoria. Det fins i lerlagren, som åtskilja flötserna i Nya Skotland kolformation, något som mycket nära liknar märket af en menniskohand. Dessa intryck äro spår af ödlor, som krupit på den mjuka leran, hvilken sedermera härdnade och genom betäckningen med en sandaflagring fick dessa intryck bevarade ända till våra dagar. Af dessa spår har man slutit till att djuren som lemnat dem voro luftandande, de första sådana varelser man känner i skapelsen, ty för att kunna göra så djupa märken i leran måste de hafva gått på land, och för att sjelfva spåren skulle blifva så utomordentligt noggranna, att man ännu kan skönja vårtorna eller färorna på djurets hud, måste leran hafva legat på land, der den kunde af solen brännas och

hårdna, innan spåren åter betäcktes af det slamlager som skulle under otaliga årtusenden bevara dem outplånade intill våra dagar. Äfven regndroppen, detta förgängliga fenomen, har skrifvit sitt namn i den mjuka leran och fått det på samma sätt räddadt åt den senaste efterverld.

Sverige importerar för närvarande omkring 21 mill. kubikfot stenkol, mer än 7 gånger så mycket som 1850, och man kan, med den oerhörda utvecklingen af vår industri, förutse, att förbrukningen snart skall fördubblas. Koltillgångarne i Skåne, så stora de än jemförelsevis må synas oss, skola derför icke för en längre tid kunna fylla hela vårt behof, än mindre förse verlden med denna nödvändighetsvara, sedan de stora europeiska och amerikanska lagren blifvit uttömda, men de kunna och böra, klokt använda, hjelpa oss ett godt stycke framåt och väsentligen föröka vår nationalvälmåga. För framtidens behof af ljus och värme behöfva vår tids menniskor icke bekymra sig. Af den värmemassa som solen sedan millioner år skickat oss har intet enda grand gått förloradt, och intet kan hädanefter förloras, emedan luftkretsen, som omgifver vår planet, hindrar den att utstråla i verldsrymden. En del är magasinerad i de lefvande växterna, en ojemförligt större del ändå i stenkolsskogar och torfmossar; och dermed äro sannolikt icke alla bränmaterialer på och under jorden uttömda. Men sedan återstår oss i alla händelser sjelfva solljuset, och konsten är blott att tillvarataga och gömma öfverskottet, till dess man behöfver det. Menniskoanden har löst värre problem och skall icke stå handfallen för detta.

Vittra tidsfördrif och tillfälliga uppsatser. Af *W. S.* Stockholm 1872, P. A. Norstedt & Söner.

Signaturen, en not till öfversättningen af Byron's Corsaren, hvilken likväl icke är fortsatt utöfver de två första sångerna, äfven som några andra omständigheter, hvilka lätt falla i ögonen, gifva vid handen att dessa små dikter blifvit, såsom titeln angifver, kastade på papperet af en man, som under sin ovanligt långa och verksamma bana haft vigtigare förrättningar än att skrifva vers för versens egen skull; de äro i egentlig mening vittra tidsfördrif och tillfällighetsdikter, föranledda af något dödsfall som nära berört författaren personligen. Omfånget är begränsadt — fosterländska ämnen, naturscener och historiska minnen, blandade med intryck från främmande länder och deras vitterhet, någon gång ett mildt och fint skämt — allt gjutet i en ren och behagfull form, som vitnar om både smak och öfning och en ganska vidsträckt vitter beläsenhet. Författaren anmärker i en not att han afbrutit öfversättningen af »Corsaren», sedan detta arbete blifvit i sin helhet så mästerligt utfördt af en annan hand, men äfven om denna tolkare ej besitter hr C. W. Strandbergs ovanliga virtuositet i behandlingen af språk och vers, har han andra egenskaper, som göra att man läser hans efterbildningar med mycket nöje. Följande lilla stycke, hemtadt ur poemet »Tidsandan, Nyårsönskan 1872», ger ett godt begrepp om hans skaldepersonlighet:

Styr ditt spann mot himlens dager,
Visa dig inför vår syn,
Då du skådar ned från skyn,
Kransad med oliv och lager.
Tag intill dig på din färd
Sanningen: hon är väl värd
Främsta platsen vid din sida,
För att lysa dig och sprida
Sina strålar vidt omkring
Ända ned till jordens ring.
Hon är alla dygders moder,
Hvarje ädelt uppsåts vän;
Ingen hand har lyckats än
Att omstörta hennes stoder
Eller hämma hennes lopp;
Och hvarhelst sitt ljus hon tänder
Inom verldens spridda länder,
Frid, förnöjsamhet och hopp
Liksom blommor spira opp.

Genom Sveriges bygder. Skildringar af vårt land och folk. Af *Herm. Hofberg*. Örebro. Abraham Bohlin 1872. Pris 3 rdr 75 öre.

Detta arbete har redan blifvit så utförligt och välvilligt uppmärksammadt af den dagliga pressen, att vi för egen del hafva föga att tillägga. Författarens afsigt har varit att ur alla tillgängliga källor om vårt land, dess natur, folklynne, saga och odling, sammanföra allt hvad som kan intressera ung och gammal, och han har sammanstält det hela inom ramen af en reseberättelse. Mycket har han sett med egna ögon, och der detta ej varit händelsen, har han satt sig så troget in i sina sagesmäns tankegång och framställningssätt, att man icke rätt märker hvar autopsien börjar eller slutar.

Han är en god fornforskare och en icke sämre berättare, och han har dertill varit i tillfälle att för hvarje landskap låta de färdigsatta arken granskas af inom orterna bosatta och fullt kompetenta personer. Att det oaktadt några smärre misstag kunnat insmyga sig, såsom då det talas om »marsken Göran Brunke», i stället för drotset Johan Brunke, »Slöjdföreningens skola» i stället för Slöjdskolan i Stockholm o. s. v., är ganska naturligt i ett arbete af så stort omfång och i hvilket en sådan massa af uppgifter äro sammandragna från olika håll. Dylika små ogentligheter kunna lätt rättas i en ny upplaga.

Ett drag i detta arbete som, fäst vår uppmärksamhet såsom något nytt, är den omsorgsfulla behandling författaren egnar åt öarne, deras befolkning och egenheter. Det torde falla högst få personer in, att det midt i våra tätast befolkade och mest centralt belägna landskap fins stammar, som äro nästan oberörda af den moderna civilisationen. Sådan är händelsen med inbyggarne på Vinön i Hjelmaren. Folket är mindre högväxt än den öfriga Nerikesstammen, mörkhårigt, osnyggt och ådagaläggande en skygghet, som efter en stunds bekantskap med den främmande öfvergår till en närgången och besvärlig nyfikenhet. Öborna hafva alltid och med högst sällsynta undantag gift sig inom ön, och de lefva ännu, såsom för många århundraden sedan, i fullständigt samskifte. Ungefär liknande egenskaper hafva de vida namnkunnigare »Malmöbarnen», som bebo den utanför Abyfjorden på Bohusländska kusten belägna lilla Malmön, nu mera bekant för sina granitbrott. Man har till och med i dessa infödingars kraniebildning velat igenfinna en frändskap med de rundskalliga polarstammarne. På ett fördelaktigare sätt utmärka sig Tjörns och Orousts befolkningar, ehuru skilda både sins emellan och från det omgifvande fastlandsfolket: Tjörnsfolket har ansetts vara af celtiskt ursprung. Om Visingsöborna icke märkligare särskilja sig från sina närmaste grannar, torde anledningen dertill vara att söka i den höga kultur detta öfolk af ålder innehaft, i följd deraf att deras ö varit ett ständigt tillhåll för konungar och storfolk. Så mycket flere egenheter har befolkningen i våra stora öprovinser, Gotland och Öland, hvilka icke blifvit af författaren uttömda.

Ett med mycken sorgfällighet utarbetadt register ökar arbetets användbarhet såsom geografisk-statistisk och arkeologisk handbok och ger det ett mångsidigare värde.

Slaget vid Dorking, en skarpskytts minnen. Öfversatt (från ett exemplar af det två hundrade tusendet). Falun, C. Nordins förlag, 1872. Pris 75 öre.

Då vi kanske haft någon del i att denna ryktbara skrift utkommit på vår språk, derigenom att vi utförligt redogjort för innehållet af originalet, kan det icke annat än glädja oss att denna öfversättning blifvit utförd af en skicklig hand, och att den blifvit väl emottagen af vår allmänhet. Den är af öfversättaren tillegnad Sveriges riksdagsmän, och vi hafva äfven sett den i flere af dessa herrars händer. Ett kort förord fäster uppmärksamhet på de egenskaper som göra detta lilla arbete betydelsefullt såsom »ett *Memento*, tillegnadt ej allenast författarens fädernesland, utan äfven hvarje nation som tvekar att i tid och på ett kraftigt, ändamålsenligt sätt anordna försvaret af det dyrbaraste nationen och individen eger, sin frihet».

Försvarsfrågan och svenska folkets representanter. En återblick af *S.* Lund, Gleerups förlag, 1872.

Om Sveriges försvarsstyrka jemte förslag till organisativa bestämmelser i en svensk värnepligtslag, af en infanterifficer. Stockholm, Samson & Wallin, 1872. Pris 50 öre.

Då det redan i ett ganska tidigt stadium af riksdagen visade sig, att ingen ting skulle blifva företaget i fråga om arméorganisationen, ansågo vi utan ändamål att för dessa skrifter påkalla en uppmärksamhet hvilken då togs i anspråk af så många andra saker. Nu, då inga vigtigare angelägenheter stå på dagordningen, kan det vara skäl att inregistrera hvad som utkommit i försvarsfrågan, för att hafva det samladt och i minne, till dess saken en annan gång förekommer. Författaren till den förstnämda skriften, som redan förut uppträdt med ett ganska förtjenstfullt inlägg om rustningsskyldigheten, har ställt sig helt och hållet på det sista kungliga förslagets ståndpunkt och på ett ganska berömligt sätt försökt att sammanställa allt som kan tala till dess fördel, emedan han är öfvertygad om att detta är det enda organisationsförslag som kan vinna den svenska

allmogens bifall. Detta yttrande, som är fäldt i sjelfva slutmeningen, kunde vara naturligt i början af året och från en aflägsen ort, men skulle knappast hafva blifvit fäldt af någon som haft tillfälle att på närmare håll följa den sista riksdagens företeelser. Det är icke längre allmogen som nu mera underkänner det sista Abelinska arméförslaget; vi hafva yttrat förut, och vi upprepa det nu, att om det å nyo framställdes, skulle det säkert få en ganska ringa minoritet för sig i Första kammaren, och endast ett litet fåtal af sådana som af princip rösta med regeringen i den andra. Sådant är alla kompromissers öde, som sakna en egentlig grundtanke. Det kungliga förslaget hade gifvit upp indelningsverkets väsende fastän det bibehållit något af formen, men ej efterskänkt tillräckligt mycket af tungan, för att försäkra sig om de roterandes och rustandes bifall. Såsom ett kameralt förmedlingsarbete hade det utan tvifvel sina ganska stora förtjenster, men hufvudfrågan var här militärisk, och det måste väl ändå betyda något, att det icke hos någon enda af de riksdagens ledamöter som anses innehafva högsta sakkunskap i militära frågor vann det ringaste understöd. Hr S. har försökt att förringa betydelsen af den bekanta reservation som af hrr Björnstjerna och Wijkander gemensamt afgafs mot särskilda utskottets utlåtande vid den urtima riksdagen. Men äfven om det vore sant hvad han förutsätter, att de deraf skrifvit hvar sitt stycke, och äfven om det skulle för hr Björnstjernas »valmän inom Första kammaren» och för allmänheten hafva varit en så »obehaglig öfverraskning» att erfara denne erfarne militärs förklaring, att den gamla organisativa fasthet en var minskad utan att likväl en öfvergång till tidsenligare former vore förmedlad och förberedd, så synes oss detta endast så mycket mindre tala för hållbarheten af förslaget.

Då författaren gjort oss den äran att citera några rader, som vi yttrade i början af förledet år om den sannolika omöjligheten för den lagtima riksdagen att komma till slut med armésaken, och att »det vore godt, om riksdagen kunde förena sig om *vissa grunder*, på det att regeringen skulle kunna i *enlighet med dessa* uppgöra en fullständigt utarbetad plan, hvilken kunde föreläggas en för tillfället särskildt sammankallad riksdag», så lärer det knappast behöfva erinras att några sådana »vissa grunder» alldeles icke förefunnos, efter som i blott en enda åsigt syntes råda någon enhällighet kamrarne emellan, nemligen om önskvärdheten af ett uppskof. Vi hade uttryckligen sagt att man till hösten 1872 på sin höjd skulle kunna bli färdig med en öfverensstämmelse i vissa grunder, hvarpå något förslag skulle kunna af regeringen uppställas. General Abelin stödde sig hufvudsakligen på det förslag som af hr Kallstenius blifvit framstäldt i Andra kammaren, men som der icke fann något nämnvärdt understöd, samt på hvad han *ville* finna i Första kammarens beslutade skrifvelse, men som icke fans der.

Den senare af dessa skrifter har sitt hufvudsakliga värde såsom en kritik af det närvarande systemet. Författaren anser den stam som genom indelningsverket uppsättes »till sitt antal otillräcklig, till sin förläggning olämplig och till sin krigsbildning underhaltig», hvilket emellertid icke hindrar honom att erkänna de stora förtjenster det indelta befälet ådagalagt, som med så ringa öfningstid förmått åt den indelta armén gifva det mått af tjenstduglighet den onekligen eger. Han säger vidare att de försök man hittills gjort att med bibehållande af den vid jorden bundna uppsättningen och underhållet af den stående hären afhjelpa olägenheterna endast ledt till delvis frånträdande af indelningsverkets hufvudgrunder, hvilket visar att detta system icke eger den elasticitet som fordras att motsvara tidens fordringar, och att det således, såsom endast hinderligt för en tillfredsställande arméorganisation, är moget att upphäfvas, men han vill dermed icke efterskänka den statens egendom som ligger i rustning och rotering, ty denna förbindelse skulle, enligt det af honom framstälda förslaget, förvandlas i en ständig ränta, som jemte de indragna rustnings- och augmentsräntorna, äfven som alla öfriga indelningsverket tillhöriga tillgångar, skulle användas att underhålla den nya organisationen. Stammen skulle uttagas efter lottning inom den allmänna värnepligten, aflönas af staten och indelas på kommunerna, som skulle förbindas att hålla den med bostäder. Till stamsoldater skulle uttagas 0,25 proc. af hela den manliga befolkningen inom kretsen; de skola tjena 10 år i linien, 7

i reserven och 3 i landstormen, samt åtnjuta, utom bostaden och underhåll, beklädnad och gage under tjenstgöringen, en årslön af 80 rdr, hvaraf dock en del insättes i lifränteförsäkringsanstalt. Stamsoldat som tillhör sjöförsvaret, fotgardet och specialvapnen garnisoneras med sitt regemente, dock att en tredjedel af denna styrka kan under 9 månader årligen permitteras. Dessa äro de allmänna legala bestämmelserna: de militära måste vi förbigå och nämna endast, att stamsoldat som genomgått vissa klasser af elementarläroverket skulle hafva rätt att efter genomgången rekrutskola och fullgörande af vissa andra fordringar öfverföras till reservofficer i underlöjtnantsgraden och i sådan egenskap uttjena sin återstående beväringstid. Vi betvifla emellertid att denna fördel särdeles mycket minskar det tryckande, vi ville nästan säga det drakoniska, i den allmänna bestämmelsen, och vi föreställa oss att mängden af värnepligtige snarare skulle underkasta sig ett två- eller treårigt kasernlif än möjligheten att utlottas till en 10-årig kapitulation såsom stamsoldater. Att det för öfrigt fins åtskilligt godt att taga vara på i den lilla skriften, derom hafva vi af kompetenta personer blifvit försäkrade.

Beskrifning öfver svenska kopparmynt och polletter af *Aug. Wilh. Stjernstedt*. II. Polletter. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1872. Pris 5 rdr.

Vi hade förra året nöjet att med några ord anmäla förra delen af detta arbete, hvars betydelse för den inhemska myntvetenskapen knappast lärer kunna öfverskattas. Den nu utkomna afdelningen sträcker sig vida utöfver numismatikens område och kommer säkert att för framtida forskare öppna mången inblick i vår egen tids sociala och ekonomiska förhållanden. Ordet *pollett*, som anses komma af det franska ordet *poulet*, kan i allmänhet tolkas såsom ett märke, hvilket förvärfvas genom köp, leverans af en vara, eller ett verkställdt arbete, och gäller såsom invisning på en viss summa penningar eller någon annan bestämd förmån, samt följaktligen äfven, inom vissa trängre gränser, låter använda sig såsom myntrepresentativ, ungefär såsom våra nu brukliga breffrimärken. Sådana polletter användes under de båda sistförflutna seklen till en mängd olika ändamål, utom såsom penningar, och de användas ännu på sina ställen såsom qvitto eller invisning. Polletten var stundom af papper, det vill säga en blankett; sådana användes såsom tullqvittenser. Äfven finnas af näfver eller läder präglade penningpolletter, hvaraf en af näfver, utgifven af Stora Kopparbergs Bergslag, bär det stolta namnet Carolin; en annan näfverpollett var gångbar för 1 Riksort eller $\frac{1}{4}$ rdr specie. I ett bihang beskrifvas alla slags polletter och märken, som på de sista åren blifvit brukliga, till största delen omnibus-, ångslups- och jernvägsmärken, motsvarande vanliga passagerarebiljetter, men äfven andra tecken, som begagnas af fattigförsörjningar, handels- och industribolag samt enskilda näringsidkare, för att lätta samfärdseln med deras kunder. Att hopsamla alla dessa märken måste hafva kostat ett orimligt besvär, och man vore böjd att betvifla vinsten af all denna möda, om man ej just i våra dagar haft så rika tillfällen att se, hvilket parti forskningen kan draga af skenbart obetydliga samlingar. Friherre Stjernstedts arbete har emellertid en annan betydelse än sjelfva polettbeskrifningen, i det att deri förekomma ganska utförliga historiska och statistiska, i alfabetisk ordning uppställda upplysningar om hvart och ett af de bruk, egendomar, kommunikationslinier och andra trafikföretag, som begagnat eller fortfarande begagna polletter. Sålunda finna vi t. ex. för första gången några intressanta uppgifter om Göteborgs arbetareförenings ganska storartade rörelse såsom ett konsumtionsbolag, inrättad efter Rochdale-föreningens föredöme, och en tid bedrifven i tre särskilda handelsbolag, men nu mera upphörd; omsättningen hade under ett enda år uppgått till mer än 211,000 rdr.

Svenska folket under hednatiden af *Hans Olof Hildebrand Hildebrandson*, fil. dr, amanuens hos kongl. Historie- och Antiqvitetsakademien. Andra omarbetade och illustrerade upplagan. Stockholm, J. Seligmann 1872. Pris 3 rdr.

Vi behöfva ej omständligt karakterisera detta arbete, som i sin första upplaga redan varit flere år inför allmänheten och varit föremål för utförlig granskning af flere bland vårt lands mest ansedda forskare. Äfven den nya upplagan bibehåller väsentligen egenskapen af utkast eller studier,

som efter vår tanke är den enda lämpliga formen för afhandlingar i ett ämne så nytt men på en gång så mångsidigt bearbetadt, der snart sagdt mängden af åsigter ännu är underkastad vetenskaplig kontrovers. Sannolikt är den tid ännu mycket aflägsen, då en skildring af vårt folks äldsta häfder kan skrifvas på annat sätt än detta, och det är ingen ting att beklaga, ty vi hafva äfven i denna väg haft alldeles nog med dogmatism. Oupphörligt strömma vigtiga och bestämmande bidrag till från alla håll, nya ämnen dragas inom kretsen för undersökningen, och oväntade fynd af fornsaker, mynt o. d. ske snart hvarje dag. Hr Hildebrand har på visst sätt identifierat sitt eget arbete med Vitterhets-, Historie- och Antiqvitetsakademiens, hvilket vi finna förklarligt, då nästan hela det litterära fornforskningsarbetet för det närvarande af denna inrättning upprätthålles; men vi kunna endast beklaga att författaren ansett nödigt att i sitt förord häntyda på denna omständighet i ordalag, hvilkas dämpade men icke fullt undertryckta bitterhet är svår att förstå för dem som stå utanför både akademien och de frivilliga fornforskaresamfunden. Vi tro gerna med författaren, att det lifliga intresse för våra fornsaksförhållanden som blifvit väckt öfver hela landet, och de många högst förtjenstfulla arbeten som emanerat från de personer hvilka äro fästade vid statens historiska museum, i väsentlig mån äro akademiens verk, men om denna hennes verksamhet varit från något håll misskänd, tro vi icke att det behöfs någon officiel protest mot ett sådant misskännande, hvarom den svenska allmänheten väl knappast tagit synnerlig kännedom.

Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift. Första bandet. 2:dra häftet. Stockholm J. & A. Riis, 1872.

Ett tillkännagifvande på omslaget, att tredje häftet skulle utkomma senast inom förliden april månad, har föranledt oss att uppskjuta med omnämnandet af detta; vi voro nemligen nyfikna att i dess helhet få läsa redogörelsen för Örebromötet, som upptager nästan tre fjerdedelar af det föreliggande häftet, men ännu icke är afslutadt. Detta dröjsmål bådar icke godt för föreningens framtid, äfven om det icke funnes andra moln på horisonten. När vi för omkring ett år sedan välkomnade första häftet, pågick just Örebromötet, och det nu delvis meddelade protokollet är icke egnadt att framkalla det angenämaste intryck. Om det icke i protokollet vore uttryckligen sagdt att Svenska fornminnesföreningen blifvit stiftad för att tjena till ett stöd och ett samband åt de provinsiella samfunden, hvilkas undergång utan en sådan hjelp synes vara nära förestående, skulle man lätt komma på den tanken att sällskapets ändamål endast vore att börja en strid med Vitterhetsakademien om rätten till fornsaker och att få framkasta några beskyllningar för vanvård af den offentliga egendom som står under akademiens inseende, hvilka, efter hvad vi erfarit, lätt nog skulle kunna föranleda icke obefogade repressalier. Vi hafva hvarken böjelse eller åliggande att taga parti för den ena eller andra offentliga institutionen, men det förekommer oss klart, att en enskild förening, som vill lefva länge och uträtta något värdigt, måste ställa sig på en mindre negativ ståndpunkt än Svenska fornminnesföreningen, och åtminstone icke börja sin verksamhet med en tvist om rättigheter. Det återstår alldeles tillräckligt frivilligt arbete att utföra, och vi hade förestält oss att redan det arbete som fäster sig vid ett värdigt utgifvande af en tidskrift, egnad att lyfta den arkeologiska litteraturen, skulle vara ett nog högt mål för detta sällskaps äregirighet. De här meddelade afhandlingarna äro i sig sjelfva rätt läsbara, men vi finna icke att denna tidskrift, som borde vara den främsta i sitt slag, ännu egnar sig att ställa de små, af landskapsföreningarna utgifna tidskrifterna i skuggan, och om Svenska fornminnesföreningen vill öfverlefva dessa lifdömda provinssällskap, torde det vara bäst att hon icke allt för länge uppskjuter att beträda en annan bana.

Katalog öfver antika vaser och andra föremål af bränd lera i Nationalmuseum i Stockholm. I. Hæggström 1872. Pris 50 öre.

Den afdelning af konstmuseets konstskatter för hvilken detta lilla häfte lemnar redogörelse är väl ännu föga talrik, men den är stadd i stark tillväxt, och antalet nummer har sedan inflyttningen i den nya lokalen stigit från 122 till 317, och det är största skäl att söka utsträcka den, hvilket icke heller lärer erbjuda särdeles svårigheter, då vi tro oss veta att museum

genom byte med andra samlingar, bland hvilka vi här blott nämna Slöjdskolans i Stockholm, skulle kunna förvärfva åtskilliga nu saknade typer. Genren är särdeles tacksam, emedan materialets eget värde är ringa i jemförelse med formernas skönhet och mångfald samt de rika skildringar ur de klassiska folkens offentliga och enskilda lif som äro inristade eller målade på kärlens sidor. En omsorgsfullt utarbetad inledning innehåller läsvärda upplysningar om dessa antika vasers fyndorter, indelning, bestämmelse, fabrikationssätt, stilperioder o. s. v., förtydligade genom teckningar.

Orla Lehmans Efterladte Skrifter. Udgivne af *Hother Hage*. Første Del. Kjøbenhavn, Gyldendalske boghandel 1872. (Utkomma fullständigt i 4 band à 1 rbd. 32 sk. danskt mynt).

Vi fästa med nöje våra svenska läsares uppmärksamhet på denna vackra och billiga upplaga af en mans skrifter, som utöfvat en så genomgripande inverkan på vårt sydvestra grannlands öden. Den nu utkomna delen innehåller endast biografiska anteckningar och en serie af ganska roliga reseerinringar från Tyskland, Frankrike och Italien, äfven som en liten liflig skildring af Köpenhamn, sådant det var i författarens första ungdom. Första delen slutar med Kristian VIII:s död om våren 1848, i följd hvaraf Lehman skyndade hem från Italien, för att ställa sig till fäderneslandets tjenst. Andra bandet kommer att skildra händelserna 1848—49; den tredje skall innehålla ett urval af hans *tal* och den fjerde några större *afhandlingar*. Det hela skall således, såsom utgifvaren säger, »bidraga att gifva en trogen och lefvande bild af hvad Lehmann under olika tider och vexlande förhållanden varit för det danska folket».

Blick på pressen.

I brist på något annat anmärkningsvärdt meddela vi här nedan efter *Teknisk Tidskrift* ett utdrag ur en artikelföljd af den berömde österrikiske konstkritikern *Jacob Falke* rörande den nordiska husfliten:

I norden liksom i södern träffa vi på rika källor för den nationella husslöjden. Danmark har visserligen föga mera att framvisa än sådana filigramsmycken, som anträffas på de friesiska öarne, jemte bondqvinnornas spets- och bårdarbeten, hvilka dock icke öfver allt längre visa gamla mönster, utan stundom redan äro besmittade af det förra århundradets franska och Brüsselspetsarnes eländiga orneringar. Hvad åter Island beträffar, så existera der ännu, så vidt oss är bekant i husinredningen traditionerna af fornnordiskt träsnideri och snickeri.

Men långt rikare och renare flyta dessa källor oss till mötes i Sverige och Norge. Man kan här gå ifrån söder till norr, från landskap till landskap, man kan nästan säga från nejd till nejd, och öfver allt finna en riklig skörd, detta desto mera, ju högre vi uppstiga mot norden. Här håller den långa vintern hustrur och flickor till sammans vid arbetet inne i husen; det väfves, sys, stickas och virkas; skjortor och jackor, mössor och förkläden, borddukar och handdukar prydas här med sådana ornament, att man fullkomligt kunde utgifva dessa föremål såsom förskrifvande sig från medeltiden eller skapade på den tid, då de gamla brodérmönsterböckerna utgåfvos, hvilka ju betraktas såsom en samling af gamla originella mönster. Under detta drifver man sitt silfverarbete, skär hushållssaker i trä och ben, bearbetar hudar till dyrbara pelsverk eller brokigt läder och är i sin genre ej mindre konstnär.

De nordiska silfverfiligramsarbetena äro likväl de mest framstående, som den skandinaviska norden har att uppvisa såsom nationalsmycken. Dessa har derför industrien också redan tillegnat sig, och i det den med teckningar och mönster håller sig inom gränserna för nordens egendomligheter, framkallar den ännu i dag föremål, såsom diadem, broscher och dylikt, hvilka göra intryck af en antik fulländning och hafva ett sådant utseende, som de ovilkorligen måste ega för att kunna vara hvad de äro. Man finner dessa föremål t. ex. i guldsmedsbodarne i Kristiania, mera sällan i Stockholm. Men dessa slags prydnader äro icke det enda egendomliga i Skandinaviens silfverarbeten. Liksom invånarne älska filigramsarbeten till den grad, att de dermed omspinna silfverkärl och pokaler, så älska de äfven klingande, påhängda prydnader. De utskära af silfverbleck regelbundna bitar kantiga eller runda, drifva dem till skålform och hänga dem med kedjor vid större stycken. Dylika smycken äro inhemska i Dalarne, men äfven flerestädes i norden. Man behänger dermed äfven dryckeskärl rundt omkring. Detta var redan af ålder bruket, och man kan derigenom skilja nordiska silfverpjeser från tyska. Uppmärksamhet förtjena vidare silfverbrudkronorna i Sverige och Norge med sina rika

bildverk äfven som lappländskornas med drifna silfverbleck i egendomliga ornament och former beslagna gördlar, hvilka påminna om de hängande fruntimmersgördlarne från fjortonde och femtonde århundradet (i Tyskland kallade »Dupfings»). Dessa äro arbeten helt och hållet utförda af lapparne sjelfva.

Hvad de skandinaviska lergodsarbetena beträffar, så erinrar jag mig icke under min vistelse i Sverige — ehuru jag sökte derefter — hafva sett några, som genom särskild egendomlighet fjettrat min uppmärksamhet. I det lergods, som jag såg, igenkände man det nordtyska inflytandet, ty det finnes en stor likhet imellan de ordinära sorterna lergods i Sverige och Nordtyskland. Det torde på grund af de handels- och näringsförbindelser, som en gång egde rum mellan Skandinavien och de tyska hansestäderna, icke förhålla sig stort annorlunda i Norge. Deremot förtjena träkärlen, i synnerhet skålar och dryckeskärl, någon uppmärksamhet, då de icke blott hafva egendomliga former, utan äfven äro försedda med benknappar och dylika prydnader. Äfven finner man dessa kärl målade med ornamenter och tänkespråk, så att de tjena såsom prydnadskärl för boningarna. Icke mindre förtjena träm öblerna att uppmärksammas, hvilka med sina nordiskt-fantastiska ornament, med sina drakar och slingrande bandverk redan från början af medeltiden lemna prof på underbara snideriarbeten. Säkert är denna konst icke utdöd vid fjordarne och i dalarne vid Bergen och Trondhjem, och om äfven träsniderikonsten sjunkit, så hafva dock de egendomliga formerna hos husgeråden qvarblifvit.

Det mest betydande, som den nordiska nationella hushlöjden lemnar, är dock väfnaderna och nålarbetena. Vi hafva redan varit i tillfälla att antyda dem. Att uppräkna och beskrifva allt, som derutaf blifvit oss bekant, skulle föra oss för vidt; och vi åtnöja oss derför med några särdeles karakteristiska exempel. I södra Sverige, i provinsen Skåne, väfva qvinnorna linnetyg, hvilka tjena till täcken, sängomhängen och förhängen på väggarne till rummens prydnad. De äro på ett särdeles karakteristiskt sätt ornerade med röd och svart randning samt smårutade. Effekten är lika så originel som lycklig och förtjenar direkt efterhärmning för våra bords- och linnetyg. Den som känner linneväfnaderna från den gamle väfmästaren Jakob Pfannstiel i Gross-Tabarz vid Gotha, hvilka, likaledes efter gammal tradition, äro prydda med samma färger och motsvarande ornament, kan göra sig en föreställning om de svenska. Öfver hufvud äro linneväfnaderna utsirade med rödt, hvilket i sextonde århundradet var helt vanligt både i Tyskland och andra länder, men i synnerhet ofta förekom i Skandinavien, och det just i de gamla goda mönstren, så att vi ännu i dag kunna af dem låna mönster för det elegantaste bord. Till och med stickade strumpor och jackor äro utsirade i rödt, blått eller svart med uråldriga egendomliga mönster, som äro ordnade i ränder.

Såsom särdeles rik på element af den nationella hushlöjden har jag redan omnämt den genom sin afskildhet och egendomlighet bekanta provinsen Dalarne. Här hafva qvinnorna vanan att i sina kjolar insätta på tvären randade tygbitar liknande förkläden. Hvarje nejd eller rättare hvarje socken har sina särskilda färger, på hvilka man skiljer den ena från den andra. Dessa randade tyg, hvilka qvinnorna sjelfva förfärdiga, hafva likhet med romarinnornas på Campagnan hufvudkläden och äro anmärkningsvärda icke blott genom sin lifliga effekt, utan ännu mera genom sina praktfulla och lyckade koloristiska sammanställningar. En annan produkt af samma trakt är, om vi minnas rätt, täcken med utsydt arbete på till utseendet grof väfnad, men som är förfärdigad af en egendomlig, endast der (!) växande hampa, hvars spånad glänser som siden. Till dessa påsydda ornament begagnas, såsom det synes, allehanda tyg, som finnas till hands; dock är fördelningen, anordningen och teckningen så regelmessig, att ornamenten göra intrycket af en stiliserad teckning och erinra om de persiska mattorna med deras broderier.

I Norden finna vi ytterligare såsom en särskild egendomlighet de brokiga bårderna och sticksömmarne, hvilka pryda skjortor, kragar, tröjor, bröstlappar, gördlar o. s. v., för öfrigt allt arbeten som äfven i sydligare trakter ingalunda äro främmande. Det egendomliga i dessa arbeten är på ena sidan den enkla, regelmessiga och geometriska formen i dessa mönster, som för öfrigt tillåter ett stort antal variationer, liknande dessa mönster från medeltiden, hvilka efter formen på den grekiska bokstafven *gamma* åt vissa tyg gifvit namnet *vestes gammadiæ;* på den andra sidan deras lika hållning i afseende på färgerna, hvilken under nordens bleka himmel och deras kalla sken är dubbelt påfallande. Rödt är det förherskande, derjemte är grönt ofta användt; materialet är ull eller lin. Dylika arbeten tillverkas i den högsta norden af Ryssland och föras äfven, då hafvet är öppet, omkring Nordkap till Norge. Af lika, ja ännu starkare verkan i färgen äro de norska qvinnornas perlstickerier, till hvilka dock materialet visserligen genom handeln tillföres dem. Men hvilken effekt veta de ej att dermed ernå på sina bårder, gördlar och bröstlappar, och huru underbart afpassadt är icke sättet för deras ornering! Under det våra damer, i det de med perlor söka efterhärma naturens lefnadsalster, blott frambringa motbjudande vrångbilder, sammansätta den högsta nordens fjerran i ensliget lefvande qvinnor allehanda konstgjorda stjernor och dylika bilder, hvilka frambringa de behagligaste koloristiska verkningar.

Slutligen måste vi äfven antyda Skandinaviens hvitbroderier, som likaledes från södern till högsta norden äro inhemska och här ännu hos lapparne förete något mönstergiltigt så väl i arbetets ornering som i dess fulländning. De flesta arbeten af detta slag äro utförda på det sätt, att trådarne tvärsöfver med bestämda mellanrum utdragas; de så uppstående bålen kringsys, formas derigenom och hållas öppna i ett visst mönster, så att verkan framstår å jour. På detta sätt rada sig intill hvaran-

dra genombrutna stjernor eller andra rika, men alltid fullt regelbundna mönster, såsom det i ett genombrutet arbete måste vara. Ofta likna de de skönaste götiska rosetter. Af dessa arbeten, som pryda handdukar, borddukar, näsdukar, rockar, skjortor, manschetter o. s. v., är för våra moderna hvitbroderier oändligt mycket att lära.

Strödda underrättelser.

Engelsmännens karakteristik. Den utmärkte franske litteraturhistorikern Taine har gifvit följande verkligen lysande skildring af det engelska nationallynnet och dess yttringar hos folkets olika klasser:

En fast och stolt pligtkänsla, en verklig allmänanda, en hög tanke om hvad en gentleman är skyldig sig sjelf gifver de engelska aristokraterna den moraliska öfverlägsenhet som skänker berättigande åt makten. Antagligen har man allt sedan de gamla grekiska städernas tid aldrig sett en mera sund och fullständig utveckling af menniskans uppfostran, ställning och börd. De hafva rest genom hela Europa och ofta ännu längre; de känna olika länders språk och litteratur. Deras döttrar läsa med ledighet Schiller, Manzoni och Lamartine. Medelst revuerna, tidningarne, de otaliga geografiska och statistiska arbetena och resebeskrifningarna hafva de verlden på sina fem fingrar. Och det är ingen fara att denna elitklass urartar till kotteri; den förnyar sig; en stor läkare, en skarpsinnig jurist och en ryktbar general mottaga adelskapet och grunda familjer. När en fabrikant eller köpman har förtjent några millioner, är hans första tanke att förvärfva en jordegendom, hans familj har slagit rot och deltager i landets styrelse. På detta sätt rekruteras den aristokratiska plantskolan med de bästa skotten ur den stora folkskogen. De engelska arbetarne å sin sida kunna förbinda sig mot sina herrar; deras föreningar omfatta i sjelfva verket hela England; i Preston, tror jag, var det en gång en arbetsinställning som räckte längre än sex månader. De göra understundom myterier men aldrig upprorer; de förstå redan den politiska ekonomien och fatta att kränkning af kapitalen är det samma som arbetets undertryckande. Framför allt äro de flegmatiska; här som annorstädes är temperamentet alltid den förnämsta kraften. Vreden, blodet stiga dem icke genast i ansigtet såsom hos de sydliga nationerna; ett långt mellanrum skiljer alltid tanken från handlingen. Inträd i ett *meeting*, betrakta dessa menniskor af hvarje stånd, dessa damer som komma att för trettionde gången åhöra samma med siffror prydda afhandlingar om uppfostran, om bomull och om arbetslöner. De se icke ut att hafva tråkigt; de förstå att sätta bevis mot bevis, att gifva sig till tåls, göra allvarsamma invändningar och göra dem om igen. Det är samma menniskor, som på kanten af den makadamiserade vägen afvakta jernbantågets ankomst utan att trampa ihjel hvarandra och spela cricket två timmar å rad utan att höja rösten eller tvista en minut. Två kuskar, som köra fast mot hvarandra, göra sig lösa utan att svärja eller gräla. På detta sätt eger den politiska föreningen bestånd; medborgarne kunna vara fria, emedan de hafva naturliga ledare och tåliga nerver. När allt kommer omkring, är staten ändå en maskin: försök att hafva goda maskinhjul och akta er att slå sönder dem; detta folk har den dubla fördelen att hafva mycket goda sådana och att sköta dem med lugn.

Jernvägar i Indien. Hela längden af de för samfärdsel öppnade jernvägarne i Indien uppgår till 5,050 engelska mil, hvaraf 556 mil hafva blifvit färdiga under föregående och 211 mil sedan början af innevarande år. De tre presidentskapssätena och hufvudstäderna i de nordvestliga provinserna och Punjab äro förenade, och det spårsystem som tidigare varit projekteradt af lord Dalhousie kan anses så godt som fulländadt. Jernbanan börjar vid Negapatam, Madrasnätets sydligaste ändpunkt, och sträcker sig vidare till Bombay, Jubbulpore, Allahabad och Lahore samt till Moultan vid Indus i en oafbruten längd af 2,800 mil. Hon har kostat 70 millioner pund sterling och lemnade föregående år en behållning af 3½ procent. Ytterli-

gare en summa af icke mindre än 18 millioner pund användes på de öfriga linierna, som dels äro öppnade för samfärdseln, dels ännu under bygnad, så att den 31:ste mars i år hade en sammanlagd summa af 88 millioner pund blifvit nedlagda på jernvägar. Antalet af den för drift och underhåll af 4,599 mil jernvägar nödvändiga personalen utgjorde i September 69,233, af hvilka 5,048 voro européer och ostindier och 64,185 infödde. Man vill vid jernvägarne anställa ett så litet antal européer som möjligt, emedan de europeiska tjenstemännens dyrhet just utgör en af de största oläganheterna man der har att undanrödja.

Tyska arméns sammanlagda styrka vid början af augusti 1870 var, inberäknadt både stationära och rörliga trupper, 1,183,389 man och 250,373 hästar. Efter de svåra förlusterna i augusti och första veckan af september hade denna styrka sammansmält till 1,163,518 man, men denna nedsättning i hela antalet berörde icke antalet af trupper i fält, hvilket tvärtom stigit från 780,723 till 813,280. Från denna tid tillväxte den rörliga armén för hvarje månad och nådde sin höjdpunkt i februari, då den bestod af 936,915 man utaf en totalstyrka af 1,350,787. Denna styrka började minskas i mars, hvarefter den häftigt aftog, till dess i juni månad de rörliga trupperna utgjorde 502,815 man af en totalstyrka af endast 869,207. De antal hvarmed de särskilda tyska staterna bidrogo till den rörliga armén voro följande: Preussen, i augusti 564,300, i februari 718,726. Saxen, i augusti 43,471, i februari 43,911. Mecklenburg, i augusti 9,170, i mars 9,625. Bajern, i augusti 95,872, i januari 105,413. Würtemberg, i augusti 26,812, i mars 29,337. Baden, i augusti 24,294, i februari 24,742. Hessen, i augusti 15,104, i mars 16,408. Om man tager dessa tals proportion till de olika staternas befolkning, så blir det relativa bidrag som hvar och en af dem lemnat till hela Tysklands krigsstyrka följande: Preussen och de med det samma genom militärkonventionen förbundna staterna 3,870, Bajern 3,130, Hessen 3,026, Saxen 2,762, Baden 2,707, Würtemberg 2,356 och Mecklenburg 2,076. Antalet af sjuka och sårade var störst i november och december månader, då det uppgick till respektive 83,430 å 84,272 man eller något mera än 10 procent af hela styrkan. I september funnos endast 61,115 sjuka och sårade och i mars 56,809 eller 6,13 procent. Proportionen af de sjuka i de olika kontingenterna var nästan lika, med undantag af den hessiska, der den var betydligt lägre än i de andra kårerna.

Huru man kämpar emot maskinerna. Det har varit en allmän klagan hos de arbetande klasserna att maskinarbetet icke allenast utträngер det mensk-liga arbetet utan också förintar arbetarens själskraft, då han såsom frasen lyder, endast får göra »adertondedelen af en knappnål». Den bekante franske ekonomisten Henry Baudrillart har i en af sina nyaste folkskrifter gifvit ett godt svar på denna invändning mot maskinerna, då han säger att ju flera yrken man lärer sig, eller ju bättre man lärer sig ett enda, desto bättre blir man i stånd att göra något annat än det man vanligen gör. Frågan är blott att öfva tankekraften för olika slag af förrättningar; gör man det, så finner man utan svårighet sin plats i det mensk-liga arbetets leder.

Innehåll: Sid.

Våra verkliga statsutgifter . . . . . 401.
Liten bokrevy . . . . . 407.
Blick på pressen . . . . . 413.
Strödda underrättelser:
Engelsmännens karakteristik m. m. . 415.

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för helt år 10 rdr, för halft år 5 rdr 50 öre och för qvartal 3 rdr, postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt.

OBS. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till* **Expeditionen af Samtiden,** *N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp*

Stockholm, tryckt hos A. L. Norman, 1872.